ואומר [1]משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו בדן בדורו כאהרן בדורו יפתח בדורו כשמואל בדורו ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים [א]ואומר [2]ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו [א]הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו ואומר [3]אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה: נטל מקלו ומעותיו בידו: תנו רבנן כיון שראה אותו עמד מכסאו ונשקו על ראשו אמר לו שלום עליך רבי ותלמידי רבי שלמדתני תורה ברבים ותלמידי שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה כתלמיד אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים קל וחומר קטנים לגדולים קל וחומר חיובא הוא אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאין קטנים קל וחומר בעצמן:

הדרן עליך אם אינן מכירין

[ג]**ראוהו** [ב]בית דין וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר ראוהו ב"ד בלבד יעמדו שנים ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש [ג]ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו השנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש שאין היחיד נאמן על ידי עצמו: **גמ'** למה לי למיתנא ראוהו בית דין וכל ישראל איצטריך סד"א הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל איפרסמא לה ולא ליעברוה קמ"ל וכיון דתנא ליה ראוהו ב"ד וכל ישראל נחקרו העדים למה לי ה"ק א"נ נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל איצטריך סד"א תיהוי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש כגמר דין ולקדשי בליליא מידי דהוה אדיני ממונות דתנן [ד]דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה הכא נמי מקדשין בליליא קמ"ל ואימא הכי נמי אמר קרא [4]כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב אימת הוי חק בגמר דין וקא קרי ליה רחמנא משפט [ה]מה משפט ביום [ד]אף הכא נמי ביום: [ה]ראוהו בית דין יעמדו שנים ויעידו בפניהם: ואמאי לא תהא שמיעה גדולה מראייה א"ר זירא [ו]כגון שראוהו בלילה: ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד: אמאי הכא נמי נימא לא תהא שמיעה גדולה מראייה וכי תימא ה"נ כגון שראוהו בלילה היינו הך סיפא איצטריכא ליה דאין היחיד נאמן על ידי עצמו דסלקא דעתך אמינא הואיל [ו](ותנן) [ז]דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה [ח]לרבים דן אפילו ביחיד הכא נמי ניקדשיה ביחידי [ז]קמ"ל ואימא הכא נמי אין לך מומחה לרבים בישראל יותר ממשה רבינו וקאמר ליה הקב"ה עד דאיכא אהרן בהדך דכתיב [5]ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם למימרא דעד נעשה דיין לימא מתני' דלא כר"ע דתניא [ט]סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש

מקצתן

ואומר. בספר תהלים משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו קוראים אל ה' והוא יענם הרי ששקל הכתוב שמואל עם משה ואהרן ובכתובים [ט] הראשונים כתוב [י] ירובעל בדן ויפתח עם משה ואהרן ושמואל שלשה קלים עם שלשה חמורים: **הא אין לך לילך כו'.** הרי לימדך הכתוב כאן שאין לך לבקש אלא שופט שהיה בימיך: **אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה.** כי לא מחכמה שאלת על זה לפי שהדורות היו טובים וצדיקים מן אחרונים לפיכך היו הימים הראשונים טובים מאלה שאי אפשר שיהו אחרונים כראשונים:

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו בית דין וכל ישראל ונחקרו העדים. מפרש בגמרא אי נמי נחקרו העדים: **ראוהו בית דין בלבד.** שאין מי שיעיד אלא הם ולאו אברישא קאי בסמוך לחשיכה אלא שהיה שהות לקדש: **יעמדו שנים ויעידו בפניהם.** ואע"פ שכולן ראוהו ובגמרא פריך לא תהא שמיעה גדולה מראייה: **ויעידו בפניהם.** השנים: **שאין היחיד נאמן.** לומר מקודש בפני עצמו לכך צריך להושיב מחביריהן אצלו: **גמ' למה לי למיתני כל ישראל.** הרי ראוהו בית דין: **איפרסמא ליה מילתא.** דביום שלשים נראה לקדשו: **נחקרו העדים למה לי.** חקירתן אחרי שהכל ראו: **למה לי למתנייה לחקירה כלל.** כיון דאשמועינן דכי ראוהו בית דין וכל ישראל אפילו הכי מעברין ליה כל שכן נחקרו העדים: **סלקא דעתך אמינא.** היכא דאיכא חקירת עדים ביום תו לא ניעברוה אלא יגמרו הדבר בלילה ויקדשוהו ביום שלשים לענין תיקון המועדות: **משפט.** היינו תחילת דין: **כי חק הוא.** בקידוש החדש דרשינן ליה בפ' קמא (דף ח:): **משפט ביום.** נפקא לן בסנהדרין (דף לד:) מוהיה ביום הנחילו את בניו [כ] ביום אתה מפיל נחלות כו': **ואמאי.** יעמדו שנים ויעידו הלא ראוהו כולן יקדשוהו בראייתם דלא תהא שמיעה ששומעין מפי עדים גדולה מראייה דהא גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה ראה וקדש: **שראוהו בלילה.** הלכך למחר אי לאו שמיעה על מה יקדשו: **למימרא דעד נעשה דיין.** מי שראוי להיות עד בדבר נעשה דיין ואלו כולן ראוים להיות עדים שהרי כולם ראוהו:

מקצתן

שהימים הראשונים היו טובים מאלה. ולכך יש לשמוע לראשונים יותר מן האחרונים אל תאמר כך דאין לך אלא שופט שהיה בימיו:

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו ב"ד בלבד. פי' ב"ד של כ"ג ולכך פירש בקונטרס דהיה להם שהות דאי לא היה להם שהות מאי פריך בגמ' ולא תהא שמיעה גדולה מראייה ולקדשוה מיד שראוהו הא לא היה להם שהות לקדש: **אימת** הוי חק בגמר דין. דהאי קרא דכי חק לענין ראש השנה דרשינן ליה בפ' קמא (דף ח:) והוא הדין בכל חדשים: **לא** תהא שמיעה גדולה מראייה. פירש בקונטרס דהא גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה ראה וקדש ותימה דהא אפילו בדיני נפשות אמרינן הכי בפרק החובל (ב"ק דף צ: ושם) אם ראוהו ביום: **כגון** שראוהו בלילה. דאין יכולין לקדש על פי ראייה בלילה דא"כ היתה ראייה בלילה מקום קבלת עדות ואין קבלת עדות אלא ביום אפילו בדיני ממונות כדאמרינן לעיל דקרי חקירת עדות כתחילת דין: **עד** דאיכא אהרן בהדך. ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד וסוגיא דהכא כמאן דאמר בשמעתא קמייתא דסנהדרין (דף ג.) דבר תורה חד נמי כשר דכתיב בצדק תשפוט מדאיצטריך ליה הכא עד דאיכא אהרן בהדך למאן דבעי מדאורייתא שלשה מומחין וכדי שלא תנעול דלת הכשירו בשלשה הדיוטות גבי עדות החדש אין להכשיר ואם כן לא צריך קרא:

דרחמנא

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ב מהלכות ממרים הל' א]:
א ב מיי' פ"ב מהלכות קידוש החדש הלכה ח:
ב ג מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה ד ופי"א הלכה א טוש"ע ח"מ סי' ה סעיף ג:
ג ד מיי' פ"ב מהלכות קידוש החודש הלכה ח:
ד ה ו מיי' שם הלכה ט:
ה ז מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה י [והל' יא] סמג עשין צז טור ש"ע ח"מ סי' ג סעיף א ג:
ו ח מיי' פ"ב מהלכות קידוש החדש הלכה ח:

◆

רבינו חננאל

שקל הכתוב שלשה קלי עולם שלשה חמורי עולם. לומר לך ירובעל שהוא גדעון בדורו, כמשה בדורו, בדן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו. ללמדך שאפי' קל שבקלים ונתמנה פרנס, הרי הוא כגדול שבחבירים. וכתיב ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט וגו', וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו, הא אין לך לילך [אלא] אצל שופט שבימיך. נטל מקלו ומעותיו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו. ירושלמי: ראש בית דין אומר מקודש, ומוקים לה [ר'] שמעון בן יוחי מאי מקודש מקויים. תני לעיבור שנה מתחילין מן הצד, וכבר נכנס ר' יוחנן והוא היה הקטן שבהן. אמרו לו אמור הרי השנה המקודשת בעיבור. אמר ר' יוחנן ראה לשון שלימדנו בן הנפח, אילו אמר בעיבור הייתי אומר אילו י"א ימים שהחמה יתירה על הלבנה, אלא בעיבור שהוסיפו לה חכמים והן ל' יום ועיבורו. ריש לקיש תשש על הדא דמר ר' אלעזר והיתה ידי אל הנביאים החוזים וגו', בסוד עמי לא יהיו, זה סוד העיבור, ובכתב בית ישראל לא יכתבו, זה המינוי, ואל אדמת ישראל לא יבאו כמשמעו. ר' אלעזר כד סלק להכא אמר, אית גבי חדא, כד מנוניה אמר, אית גבי תרתי, כד על לעיבורה אמר, אית גבי תלת. אמר ר' שמלאי טעמא דר' [יוחנן] בן נורי דאמר עדי שקר הן, כלומר סבר כיון שנראתה שחרית במזרח וערבית במערב, המולד בחצי היום, וכל חדש שנולד לו [קודם שש] שעות אין כח בעין לראות הישן, ותני בן נראה [ישן] בשחרית, לא נראה החדש בין הערבים, נראה החדש בין הערבים לא נראה הישן שחרית. ורבן גמליאל אומר מסורת בידי מאבותיי פעמים בא בארוכה, פעמים בא בקצרה. מי שילת למי. ואסיקנא רבן גמליאל שלח לר' יהושע על ידי ר' עקיבא. אמר ר' יוסי יודעין היו שאילו קידשו בלא עדים שהוא מקודש, ומה בא להעיד, אלא אם קידשוהו ואח"כ נמצאו העדים זוממין שהוא מקודש.

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו בית דין וכל ישראל כולי. ואע"פ שנתפרסמה הלבנה לכל, או נחקרו העדים, ולא הספיקו בית דין לקדשו עד שחשיכה, הרי זה מעובר. ואוקימנא איצטריך ס"ד אמינא תהוי חקירת עדים כתחלת דין וקידוש החודש גמר דין

רבינו חננאל (המשך)

ולקדשוה בלילה, כדתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרים בלילה, קמ"ל דלא, שנאמר תקעו בחדש שופר וגו' כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. חק תקיעת שופר וכי היום מקרא קדש אימת הוי, בגמר דין, וקא קרי ליה משפט. כלומר עיקר המשפט בקידושו. ומשפט לא הוי אלא ביום. ראוהו בית דין. [א]ואמאי צריכין להעיד בפניהם. אמר ר' זירא שראוהו בלילה, שלא יתכן להן לקדשו בלילה לפיכך צריכין להעיד בפניהם. פיר' שאין היחיד נאמן על ידי עצמו, [אין נאמן [ב]דמלתא רשייך ביה] ס"ד אמינא הואיל ותנן דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפי' ביחידי, הכא נמי אי איכא יחיד מומחה ליקדשוה ביחידי, קמ"ל ויושיבוהו מחבריהן אצל היחיד, שאין בישראל מומחה לרבים כמשה רבינו, וכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, כלומר לא תקדש החדש עד דאיכא אהרן בהדך. שמעינן ממתניתין דקתני ראוהו בית דין בלבד יעמדו שנים ויעידו לפניהם כול', עד נעשה דיין, לימא מתניתין דלא כר' עקיבא דתניא סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש.

מסורת הש"ס

א) קדושין סו: ע"ש סנהדרין כח., ב) לעיל כד., ג) כתובות כא., ד) סנהדרין לג., ה) [מגילה כח. סנהדרין יח:], ו) [נ"ל ומגילה], ז) סנהדרין ה., ח) ב"ק צ., ט) בס"א: ובנביאים, י) [ס"א יג], כ) [דברים כא,]

◆

תורה אור השלם

1. משֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: תהלים צט ו
2. וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: דברים יז ט
3. אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מֵחָכְמָה שָׁאַלְתָּ עַל זֶה: קהלת ז י
4. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: תהלים פא ה
5. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: שמות יב א

◆

מוסף רש"י

יפתח בדורו כשמואל בדורו. צריך אתה לנהוג בו כבוד (דברים יט יז).

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו שלשה. בעדות החדש קאי. והן בית דין. מסנהדרין המקדשין את החדש. יעמדו השנים. להיות עדים, שאין היחיד נאמן. לקדש החדש ביחידי (כתובות כא:). דנין ביום. משא ומתן של דין. וגומרין בלילה. אם לא (סנהדרין לב.). כי חק לישראל הוא. כלומר חק שישראל עושין באותו חג, דהיינו קידוש החדש, הרי היא כמשפט, ומשפט ביום דכתיב ביום הנחילו את בניו (סנהדרין יא:). דן אפילו ביחיד. דכתיב (ויקרא יט) בצדק תשפוט (סנהדרין ה.).

א) ואמאי לא תהא שמיעה גדולה מראיה ואמאי צריכין וכו'. ב) דלכאורה מלתא דפשיטא הוא דאין נאמן סד"ה כו'.